

การบรรเทาความยากจนด้วยหลักอริยสัจ 4* POVERTY ALLEVIATION THROUGH THE FOUR NOBLE TRUTHS

พงศ์นคร โภชากรณ์
Pongnakorn Pochakorn
สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง กระทรวงการคลัง
Fiscal Policy Office, Ministry of Finance
E-mail: pongnakornp@fpo.go.th

บทคัดย่อ

ปัญหาความยากจนเป็นปัญหาของประเทศไทยมาอย่างยาวนานและมีความเรื้อรังในหลายพื้นที่ แม้ตลอดช่วงการพัฒนาประเทศภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติที่ผ่านมาทั้ง 12 ฉบับ จะบรรจุเรื่องของการแก้ปัญหาความยากจนไว้ ตลอดระยะเวลา 30 ปีที่ผ่านมา จำนวนคนจนที่ลดลงอย่างต่อเนื่องจาก 34.1 ล้านคน ในปี 2531 ลดลงเหลือเพียง 4.8 ล้านคน ในปี 2563 แต่เมื่อย้อนกลับไปดูข้อมูลเชิงลึกในปี 2562 กลับพบว่า จำนวนคนจนหลายมิติมีมากถึง 9.3 ล้านคน ยิ่งสะท้อนให้เห็นชัดว่า ประเทศไทยประสบความสำเร็จในการบรรเทาความยากจนในเชิงปริมาณ แต่ยังไม่ประสบความสำเร็จในเชิงคุณภาพมากนัก ซึ่งสะท้อนผ่านความยากจนหลายมิติที่ไม่เป็นตัวเงิน ได้แก่ ความเป็นอยู่ ความมั่นคงทางการเงิน การมีสุขภาพที่ดี และการศึกษาที่ดี ยังมีปัญหาอยู่หลายตัวชี้วัด ซึ่งถือเป็นปัจจัยหรือสาเหตุสำคัญในการเข้าใจบริบทที่กำหนดความยากจน ดังนั้น หลักพุทธธรรมว่าด้วยหลักอริยสัจ 4 ที่ประกอบด้วย ทุกข์ (สภาพความยากจน) สมุทัย (สาเหตุของการเกิดความยากจน) นิโรธ (เป้าหมายในการบรรเทาปัญหาความยากจน) และมรรค (แนวทางในการบรรเทาปัญหาความยากจน) จึงเป็นหลักธรรมที่สอดคล้องและเหมาะสมที่สุดในการนำมาประยุกต์ใช้กับการบรรเทาปัญหาความยากจนในปัจจุบัน

คำสำคัญ: ความยากจน; อริยสัจ 4

* Received March 4, 2022; Revised May 19, 2022; Accepted May 19, 2022

Abstract

Poverty has long been a problem in Thailand and is chronic in many areas. Even during the country's development period under the past 12 National Economic and Social Development Plans, there will be issues of solving poverty problems. Over the past 30 years, the number of the poor has steadily declined from 34.1 million in 1988 to 4.8 million in 2020. However, when looking back at the insights in 2019, the number of multidimensional poor people reached 9.3 million, more clearly reflecting that. Thailand has achieved quantitative poverty alleviation but has not achieved much qualitative success. This is reflected through many non-monetary dimensions of poverty, namely livelihood, financial stability, good health and good education. There are still problems with many indicators. This is considered an important factor or cause in understanding the context in which poverty is defined. Therefore, the Buddhist doctrine of the Four Noble Truths consists of Suffering (the state of poverty), Samutai (the cause of poverty), Nirodha (the goal of alleviating poverty), and Mak (the approach to alleviating poverty) is therefore the most consistent and appropriate principle to apply to poverty alleviation in the present.

Keywords: Poverty; Four Noble Truths

บทนำ

ความยากจนเป็นปัญหาเศรษฐกิจและสังคมที่เกิดขึ้นกับทุกประเทศตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะในกลุ่มประเทศพัฒนาน้อย เช่น ประเทศต่าง ๆ ในทวีปแอฟริกา เป็นต้น และในกลุ่มประเทศกำลังพัฒนา เช่น ประเทศในยุโรปตะวันออก ประเทศในอเมริกาใต้ จีน อินเดีย รวมทั้งประเทศไทย เป็นต้น ไม่เว้นแม้แต่ประเทศที่พัฒนาแล้วที่ยังคงมีปัญหาคความยากจนให้เห็น เช่น สหรัฐอเมริกา สหภาพยุโรป ญี่ปุ่น เกาหลีใต้ เป็นต้น จึงไม่น่าแปลกใจที่องค์การสหประชาชาติ (United Nations; UN) ได้จัดทำเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals; SDGs) ไว้ 17 เป้าหมาย โดยเป้าหมายดังกล่าวมีเรื่องการขจัดความยากจนเป็นเป้าหมายที่ 1 สะท้อนให้เห็นว่าปัญหาคความยากจนเป็นปัญหาระดับโลกที่ต้องได้รับการแก้ไขอย่างเร่งด่วนแต่อย่างไรก็ตาม ปัญหาคความยากจนเป็นปัญหาที่มีความแตกต่างกันในแต่ละประเทศ พื้นที่และกลุ่มคน และขึ้นอยู่กับหลายปัจจัย เช่น รายได้ อาชีพ สภาพความเป็นอยู่ การศึกษา

การสาธารณสุข การเข้าถึงบริการจากภาครัฐ ดังนั้น การบรรเทาปัญหาความยากจนให้มีประสิทธิผลจำเป็นต้องเข้าใจสภาพและสาเหตุของปัญหาก่อน จึงจะสามารถกำหนดเป้าหมายและแนวทางบรรเทาปัญหาได้อย่างถูกต้อง ซึ่งเป็นไปตามหลักอริยสัจ 4 อันได้แก่ ทุกข์ (สภาพความยากจน) สมุทัย (สาเหตุของการเกิดความยากจน) นิโรธ (เป้าหมายในการบรรเทาปัญหาความยากจน) และมรรค (แนวทางในการบรรเทาปัญหาความยากจน)

ความยากจนในประเทศไทย

ความยากจน (Poverty) หมายถึง สภาพที่ประชาชนมีความเป็นอยู่ต่ำกว่ามาตรฐาน กล่าวคือ ไม่มีรายได้เพียงพอที่จะใช้จ่ายในการซื้อสิ่งจำเป็นขั้นพื้นฐานในการครองชีพ เช่น อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย โดยทั่วไปมักนิยามกล่าวถึงความยากจนสัมบูรณ์มากกว่า เพราะสามารถวัดได้จากเครื่องมือที่เรียกว่า **เส้นความยากจน (Poverty line)** หมายถึง เส้นที่สะท้อนค่าใช้จ่ายมาตรฐานขั้นต่ำที่คนจะดำรงชีพอยู่ได้ (Minimum requirement) ในสังคม โดยคำนวณจากต้นทุนหรือมูลค่าในการได้มาซึ่งอาหาร (Food) และสินค้าบริการในหมวดที่ไม่ใช่อาหาร (Non-food) ที่เป็นสิ่งจำเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตขั้นต่ำของปัจเจกบุคคลเพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ในสังคม ซึ่งถือเป็นความยากจนที่เป็นตัวเงิน ทั้งนี้ คนที่มีค่าใช้จ่ายในการดำรงชีพต่ำกว่าเส้นความยากจนจะถือว่าเป็นคนจน ทั้งนี้ ในปี 2563 เส้นความยากจนอยู่ที่ 2,762 บาทต่อคนต่อเดือน ดังนั้น **คนจน (Poor)** จึงหมายถึง ประชากรที่มีรายจ่ายเพื่อการอุปโภคบริโภคเฉลี่ยต่อคนต่อเดือนต่ำกว่าเส้นความยากจนนั่นเอง

จากรายงานวิเคราะห์สถานการณ์ความยากจนและความเหลื่อมล้ำของประเทศไทย ปี 2563 ที่จัดทำโดยสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) พบว่า ประเทศไทยมี จำนวนคนจน 4.8 ล้านคน เพิ่มขึ้นจากปี 2562 ที่อยู่ที่ 4.3 ล้านคน ซึ่งเป็นผลจากการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ที่กระทบต่อระบบเศรษฐกิจผ่านการจ้างงานในสาขาเศรษฐกิจต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับภาคการท่องเที่ยว ร้านอาหาร และบริการทั่วไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มอาชีพแรงงาน ลูกจ้าง พนักงาน และกลุ่มอาชีพอิสระ ค้าขาย รับจ้าง และประกอบกิจการส่วนตัว ดังที่ปรากฏในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 จำนวนคนจนในช่วง 5 ปีหลังสุด ตั้งแต่ปี 2559 – 2563 (หน่วย : พันคน)

ภาค	เขตพื้นที่	2559	2560	2561	2562	2563
กรุงเทพมหานคร	ในเขตเทศบาล	118	98	124	53	44
	รวม	118	98	124	53	44
กลาง	ในเขตเทศบาล	404	411	613	417	348
	นอกเขตเทศบาล	607	473	761	466	337
	รวม	1,010	884	1,375	883	686
เหนือ	ในเขตเทศบาล	469	415	532	280	346
	นอกเขตเทศบาล	655	705	857	478	427
	รวม	1,124	1,120	1,389	758	774
ตะวันออก เฉียงเหนือ	ในเขตเทศบาล	993	919	1,043	671	1,020
	นอกเขตเทศบาล	1,427	1,208	1,425	880	1,109
	รวม	2,420	2,127	2,468	1,551	2,129
ใต้	ในเขตเทศบาล	286	276	433	336	322
	นอกเขตเทศบาล	852	820	894	745	798
	รวม	1,137	1,096	1,327	1,081	1,121
ทั่วประเทศ	ในเขตเทศบาล	2,269	2,119	2,745	1,758	2,081
	นอกเขตเทศบาล	3,541	3,206	3,937	2,569	2,672
	รวม	5,810	5,325	6,683	4,326	4,753

ที่มา : ข้อมูลจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน สำนักงานสถิติแห่งชาติ ประมวลผลโดย กองพัฒนาข้อมูลและตัวชี้วัดสังคม สศช.

โดยจังหวัดที่มีสัดส่วนคนจนสูงสุด 10 อันดับแรกในปี 2563 ได้แก่ ปัตตานี แม่ฮ่องสอน นราธิวาส กาฬสินธุ์ ระนอง นครราชสีมา นครพนม ตาก ยะลา ศรีสะเกษ ตามลำดับ

นอกจากความยากจนที่เป็นตัวเงินแล้ว ในระดับสากลยังมีการวัดความยากจนอีก รูปแบบหนึ่งที่เป็นความยากจนที่ไม่ใช่ตัวเงิน ซึ่งทำให้เห็นสาเหตุของความยากจนในมิติต่าง ๆ ด้วย วิธีนี้เรียกว่า ความยากจนหลายมิติ (Multidimensional poverty index หรือ MPI) ซึ่งใช้เป็นเครื่องมือสำคัญในการประเมินระดับความยากจนของคนหรือครัวเรือนในประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความยากจนที่ไม่ใช่ตัวเงิน (Non-monetary poverty) เช่น การศึกษา สุขภาพ มาตรฐานความเป็นอยู่ เพื่อยสะท้อนความยากจนที่ครอบคลุมมิติต่าง ๆ ให้มากขึ้น ดังที่ปรากฏในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ตัวชี้วัดดัชนีความยากจนหลายมิติ

มิติ	ตัวชี้วัด	เกณฑ์ความขัดสน
1. การศึกษา (Education)	1) จำนวนปีที่ได้รับการศึกษา	มีสมาชิกในครัวเรือนอย่างน้อย 1 คน : (1) อายุ 15 – 29 ปี และจบต่ำกว่ามัธยมศึกษาปีที่ 3 (9 ปี) หรือ (2) อายุ 30 – 59 ปี และจบต่ำกว่าประถมศึกษาปีที่ 6 (6 ปี)
	2) การเข้าเรียนล่าช้า	ครัวเรือนที่มีเด็กอายุ 6 – 17 ปี อย่างน้อย 1 คน ที่ไม่ได้เรียน หรือเรียนล่าช้ากว่าที่ควรเกิน 2 ปีขึ้นไป ยกเว้นว่าจบ ม. 3
	3) การอยู่อาศัยร่วมกับพ่อแม่	ครัวเรือนที่มีเด็กอายุ 0 – 6 ปี อย่างน้อย 1 คน ที่ไม่ได้อาศัยอยู่กับพ่อแม่และ/หรือแม่ (ในกรณีที่พ่อและ/หรือแม่มียังมีชีวิตอยู่)
2. การใช้ชีวิตในแบบที่ดีต่อสุขภาพ (Healthy living)	4) น้ำดื่ม	ครัวเรือนดื่มน้ำจาก (1) บ่อบาดาลภายในบ้าน หรือ (2) บ่อบาดาลภายนอกบ้าน หรือ (3) แม่น้ำ/ลำธาร/ คลอง/ น้ำตก/ภูเขา หรือ (4) น้ำฝน หรือ (5) แหล่งอื่น ๆ
	5) การดูแลตัวเอง	ครัวเรือนที่สมาชิกอายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไป อย่างน้อย 1 คน ไม่สามารถดูแลตนเองในชีวิตประจำวันได้ โดยไม่มีผู้ช่วยเหลือ และไม่สามารถเดินทางไปนอกเขตพื้นที่อยู่อาศัยได้ โดยไม่ต้องมีผู้ดูแล
	6) ความขัดสนด้านอาหาร	ครัวเรือนที่มีค่าใช้จ่ายด้านอาหารต่ำกว่าเส้นความยากจนด้านอาหาร ซึ่งคำนวณจากปริมาณสารอาหาร (แคลอรี) ขั้นต่ำที่คนแต่ละช่วงอายุและเพศมีความต้องการต่อวัน
3. ความเป็นอยู่ (Living conditions)	7) การกำจัดขยะ	ครัวเรือนใช้วิธีกำจัดขยะโดย (1) การเผา หรือ (2) การฝังกลบ หรือ (3) การทิ้งลงแม่น้ำลำคลอง หรือ (4) การทิ้งตามที่ว่าง ที่สาธารณะ หรือ (5) อื่น ๆ
	8) การใช้อินเทอร์เน็ต	ครัวเรือนที่สมาชิกไม่มีการใช้อินเทอร์เน็ตเลย
	9) การถือครองสินทรัพย์	ไม่ได้เป็นเจ้าของสิ่งของชิ้นเล็กอย่างน้อย 4 ชิ้น และไม่มีของชิ้นใหญ่อย่างน้อย 1 ชิ้น
4. ความมั่นคงทางการเงิน (Financial security)	10) การออม	ครัวเรือนไม่มีสินทรัพย์ทางการเงินเพื่อเก็บออม
	11) ภาระทางการเงิน	ในรอบ 12 เดือนที่ผ่านมาครัวเรือนมีปัญหาในการจ่ายค่าเช่าบ้าน ค่าน้ำ ค่าไฟฟ้า หรือค่าเล่าเรียน
	12) บำเหน็จ/บำนาญ	ครัวเรือนมีสมาชิกอย่างน้อย 1 คน ที่อายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป และไม่มีเงิน บำเหน็จ บำนาญ เบี้ยหวัด และเงินสงเคราะห์ต่าง ๆ

ที่มา: กองพัฒนาข้อมูลและตัวชี้วัดสังคม สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

จากการประมวลผลของ สศช. พบว่า ในปี 2562 สัดส่วนของคนจนหลายมิติคิดเป็นร้อยละ 13.4 ของประชากรทั้งหมด คิดเป็นจำนวนคนยากจนประมาณ 9.3 ล้านคน เมื่อจำแนกเป็นรายมิติ พบว่า มิติด้านความเป็นอยู่เป็นปัญหามากที่สุดที่สัดส่วนร้อยละ 38.3 รองลงมาได้แก่ มิติความมั่นคงทางการเงิน การใช้ชีวิตในแบบที่ดีต่อสุขภาพ และการศึกษา ที่สัดส่วนร้อยละ 24.1 21.2 และ 16.4 ตามลำดับ และหากพิจารณารายตัวชี้วัด พบว่า ตัวชี้วัดที่ส่งผลกระทบต่อความยากจนหลายมิติมากที่สุด 3 อันดับแรก ได้แก่ การขาดบำนาญ/บำนาญ การกำจัดขยะที่ไม่เหมาะสม และการเข้าถึงอินเทอร์เน็ต ที่สัดส่วนร้อยละ 15.7 15.2 และ 12.0 ตามลำดับ ดังที่ปรากฏในตารางที่ 3

ตารางที่ 3 อัตราส่วนของแต่ละมิติและตัวชี้วัดที่ส่งผลกระทบต่อความยากจนหลายมิติ ปี 2562

มิติ	ตัวชี้วัด	อัตราส่วนการส่งผลกระทบต่อความยากจน (ร้อยละ)
1. การศึกษา (Education)	1) จำนวนปีที่ได้รับการศึกษา	11.3
	2) การเข้าเรียนล่าช้า	1.8
	3) การอยู่อาศัยร่วมกับพ่อแม่	3.3
2. การใช้ชีวิตในแบบที่ดีต่อสุขภาพ (Healthy living)	4) น้ำดื่ม	9.0
	5) การดูแลตัวเอง	1.7
	6) ความขัดสนด้านอาหาร	10.5
3. ความเป็นอยู่ (Living conditions)	7) การกำจัดขยะ	15.2
	8) การใช้อินเทอร์เน็ต	12.0
	9) การถือครองสินทรัพย์	11.2
4. ความมั่นคงทางการเงิน (Financial security)	10) การออม	3.6
	11) ภาระทางการเงิน	4.8
	12) บำนาญ/บำนาญ	15.7

ที่มา : กองพัฒนาข้อมูลและตัวชี้วัดสังคม สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

การจัดเก็บและวิเคราะห์ข้อมูลทั้งความยากจนที่เป็นตัวเงินและความยากจนที่ไม่เป็นตัวเงินใช้ข้อมูลจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนเหมือนกัน ทำให้สามารถนำข้อมูลมาประมวลผลร่วมกันได้ โดยจำแนกกลุ่มความยากจนในปี 2562

ออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มคนจนด้านตัวเงินอย่างเดียว มีจำนวน 1.8 ล้านคน กลุ่มคนจนหลายมิติหรือคนจนที่ไม่ใช่ตัวเงินอย่างเดียว มีจำนวน 6.8 ล้านคน และกลุ่มคนจนที่มีปัญหาทั้งด้านตัวเงินและหลายมิติ มีจำนวน 2.5 ล้านคน

จากที่ผู้เขียนกล่าวมาข้างต้น จะเห็นว่า ปัญหาความยากจนหลายมิติยังอยู่ในระดับที่น่าเป็นห่วง แม้ว่าจำนวนคนจนโดยรวมของประเทศจะมีแนวโน้มลดลงอย่างต่อเนื่อง แต่สาเหตุที่ทำให้เกิดความยากจนนั้น มีได้หลายสาเหตุ และแตกต่างกันทั้งในเชิงพื้นที่และกลุ่มอาชีพ ดังนั้น การนำหลักธรรมเข้ามาประยุกต์และใช้เป็นฐานคิดในการแก้ไขปัญหาจะทำให้ผู้มีหน้าที่เข้าใจปัญหาเชิงลึกและสามารถนำไปสู่ทางออกของปัญหาได้

หลักอริยสัจ 4

ผู้เขียนได้นำหลักอริยสัจ 4 หรือหลักความจริงอันประเสริฐ มาเป็นฐานคิดในการจัดทำบทความชิ้นนี้ เพื่อวิเคราะห์สภาพปัญหาอย่างรอบด้าน สาเหตุของปัญหาที่ชัดเจน เป้าหมายในการแก้ไขปัญหาที่เป็นรูปธรรม และแนวทางในการแก้ไขปัญหาความยากจนและความเหลื่อมล้ำที่มีประสิทธิภาพ อันประกอบด้วย

1. **ทุกข์ หรือความทุกข์ สภาพที่ทนได้ยาก** ในบริบทของบทความชิ้นนี้หมายถึงสภาพหรือสถานการณ์ของความยากจนในปัจจุบัน

2. **ทุกข์สมุทัย หรือเหตุเกิดแห่งทุกข์ สาเหตุให้ทุกข์เกิด** ในบริบทของบทความชิ้นนี้หมายถึงสาเหตุที่ทำให้เกิดความยากจน เช่น รายได้ อาชีพ สภาพความเป็นอยู่ การศึกษา การสาธารณสุข การเข้าถึงบริการจากภาครัฐ เป็นต้น

3. **ทุกข์นิโรธ หรือความดับทุกข์ ได้แก่ ภาวะที่ดับสลายสิ้นไป และภาวะที่เข้าถึงเมื่อกำจัดอวิชชา** ในบริบทของบทความชิ้นนี้หมายถึงเป้าหมายที่ต้องการในการบรรเทาปัญหาความยากจน

4. **ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา หรือปฏิบัติที่นำไปสู่ความดับแห่งทุกข์ ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ ได้แก่ อริยอัฏฐังคิกมรรค หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า มัชฌิมาปฏิปทา แปลว่า ทางสายกลาง มรรคมรรค 8 นี้ สรุปลงในไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา** ในบริบทของบทความชิ้นนี้หมายถึงแนวทาง นโยบาย วิธีการ หรือมาตรการในการบรรเทาปัญหาความยากจนให้เป็นไปตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ (ทุกข์นิโรธ) และสอดคล้องกับสภาพปัญหา (ทุกข์นิโรธ) และสาเหตุของปัญหา (ทุกข์สมุทัย)

กิจในอริยสัจ 4 หรือข้อที่จะต้องปฏิบัติให้ถูกต้องและเสร็จสิ้นในอริยสัจ 4 แต่ละอย่าง ประกอบด้วย

1. **ปริยญา หรือการกำหนดรู้ เป็นกิจในทุกข์** ตามหลักว่า ทุกข์ อริยสงฆ์ ปริยญา ย่อม ทุกข์ควรกำหนดรู้ คือ ควรศึกษาให้รู้จักให้เข้าใจชัดตามสภาพที่เป็นจริง ได้แก่ การทำความเข้าใจและกำหนดขอบเขตของปัญหา

2. **ปหานะ หรือการละ เป็นกิจในสมุทัย** ตามหลักว่า ทุกข์สมุทัย อริยสงฆ์ ปหานะ พหุสมุทัยควรละ คือ กำจัด ทำให้หมดสิ้นไป ได้แก่ การแก้ไขกำจัดต้นตอของปัญหา

3. **สังฉิกิริยา หรือการทำให้แจ้ง เป็นกิจในนิโรธ** ตามหลักว่า ทุกข์นิโรธ อริยสงฆ์ สังฉิกิริยา พหุสังฉิกิริยาควรทำให้แจ้ง คือ เข้าถึง หรือบรรลุ ได้แก่ การเข้าถึงสภาวะที่ปราศจากปัญหา บรรลุจุดหมายที่ต้องการ

4. **ภาวนา หรือการเจริญ เป็นกิจในมรรค** ตามหลักว่า ทุกข์นิโรธคามินี ปฏิปทา อริยสงฆ์ ภาวนาควรเจริญ คือ ควรฝึกอบรม ลงมือปฏิบัติ กระทำตามวิธีการที่จะนำไปสู่จุดหมาย ได้แก่ การลงมือแก้ไขปัญหา

ดังนั้น ในบทความนี้จะประยุกต์ใช้หลักอริยสัจ 4 ที่สัมพันธ์ตรงกันกับกิจแต่ละอย่างเป็นแนวทางในการศึกษา ดังนี้

1. **ทุกข์** เป็นขั้นแกล้งปัญหาที่จะต้องทำความเข้าใจและรู้ขอบเขต (ปริยญา)

2. **สมุทัย** เป็นขั้นวิเคราะห์และวินิจฉัยมูลเหตุของปัญหา ซึ่งจะต้องแก้ไขกำจัดให้หมดสิ้นไป (ปหานะ)

3. **นิโรธ** เป็นขั้นชี้บอกภาวะปราศจากปัญหา อันเป็นจุดหมายที่ต้องการ ให้เห็นว่าการแก้ปัญหานั้นเป็นไปได้ และจุดหมายนั้นควรเข้าถึง ซึ่งจะต้องทำให้สำเร็จ (สังฉิกิริยา)

4. **มรรค** เป็นขั้นกำหนดวิธีการ ขั้นตอน และรายละเอียดที่จะต้องปฏิบัติในการลงมือแก้ปัญหา (ภาวนา)

จากที่ผู้เขียนกล่าวมาทั้งหมด จะเห็นว่า หลักอริยสัจ 4 จึงเป็นหลักพุทธศาสตร์ที่ประยุกต์ใช้ได้กับหลักเศรษฐศาสตร์ โดยอาศัยหลักความเป็นเหตุเป็นผล อันได้แก่ ทุกข์ (สภาพความยากจน) สมุทัย (สาเหตุของการเกิดความยากจน) นิโรธ (เป้าหมายในการบรรเทาปัญหาความยากจน) และมรรค (แนวทางในการบรรเทาปัญหาความยากจน)

เป้าหมายและแนวทางในการแก้ปัญหาความยากจน

เป้าหมายและแนวทางบรรเทาปัญหาความยากจนที่บรรจุอยู่ในแผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติทุกฉบับ จนถึงฉบับปัจจุบัน คือ ฉบับที่ 12 และกำลังยกร่างฉบับที่ 13 ซึ่งจะครอบคลุมปี 2566 – 2570 ย่อมมีความแตกต่างกันไปตามสถานการณ์ของเศรษฐกิจและความยากจน ตลอดจนแนวนโยบายของรัฐบาลในแต่ละยุคแต่ละสมัย และแม้ว่าความยากจนในเชิงปริมาณที่วัดจากจำนวนคนจนที่ลดลงสอดคล้องกับความเจริญเติบโตของเศรษฐกิจที่ขยายตัวอย่างต่อเนื่อง แต่เมื่อพิจารณาความยากจนในเชิงใน

เชิงคุณภาพ กลับพบว่า ยังไม่สามารถทำให้ความยากจนบรรเทาลงได้อย่างชัดเจน เพราะแนวทางการแก้ปัญหาไม่ตอบโจทย์สาเหตุของความยากจน และไม่พุ่งเป้าไปที่ตัวคนจนและครัวเรือนยากจน ดังนั้น แนวทางการบรรเทาปัญหาความยากจน จึงจำเป็นต้องมีความแตกต่างกันไปตามสภาพปัญหา สาเหตุ และเป้าหมาย สรุปได้ดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 สภาพปัญหา สาเหตุ เป้าหมาย และแนวทางการบรรเทาปัญหา

ทุกซ์	สมุทัย	นิโรธ	มรรค
สภาพความ ยากจน	สาเหตุของการ เกิดความ ยากจน	เป้าหมายใน การบรรเทา ปัญหาความ ยากจน	แนวทางในการบรรเทาปัญหาความ ยากจน
● จำนวนคนจนในภาพรวมของประเทศ ปี 2562 อยู่ที่ 4.3 ล้านคน ปี 2563 อยู่ที่ 4.8 ล้านคน ● สัดส่วนของคนจนหลายมิติในปี 2562 คิดเป็นร้อยละ 13.4 ของประชากรทั้งหมด คิดเป็นจำนวนคนยากจน	สาเหตุเรียงจากปัญหามากไปน้อยได้ดังนี้ ● ความ เป็นอยู่ ได้แก่ การกำจัดขยะ การใช้ อินเทอร์เน็ต การถือครองสินทรัพย์ ● ความ มั่นคงทางการเงิน ได้แก่ การออม ภาระทางการเงิน บำเหน็จ/บำนาญ ● การใช้ชีวิตในแบบที่	ตั้งเป้าบรรเทาปัญหาความยากจนให้คนจนทั้ง 3 กลุ่มลดลง ดังนี้ ● กลุ่มคนจนด้านตัวเงินอย่างเดียว มีจำนวน 1.8 ล้านคน ● กลุ่มคนจนหลายมิติหรือคนจนที่ไม่ใช่ตัวเงินอย่างเดียว มีจำนวน 6.8 ล้านคน	แนวทางบรรเทาปัญหาแบ่งเป็น ● กลุ่มคนจนด้านตัวเงินอย่างเดียว แนวทาง คือ 1) สร้างงาน สร้างรายได้ 2) ฝึกทักษะ พัฒนาอาชีพ 3) เพิ่มช่องทางการค้าขาย เพื่อให้มีรายได้เพิ่มขึ้น 4) บรรเทาภาระค่าใช้จ่าย เช่น ค่าไฟฟ้า ค่าน้ำประปา เป็นต้น ● กลุ่มคนจนหลายมิติหรือคนจนที่ไม่ใช่ตัวเงินอย่างเดียว แนวทาง คือ 1) ยกระดับคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ โดยการ ดูแลเรื่องสถานที่ที่ขยะ กำจัดขยะ เร่งรัดโครงการอินเทอร์เน็ตหมู่บ้านให้ทั่วถึงทุกหมู่บ้านในประเทศไทย เป็นต้น 2) สร้างความมั่นคงทางการเงิน โดยการ เชิญชวนให้สมัครเข้ากองทุนการออมแห่งชาติ สอนการจัดทำบัญชี ครัวเรือน ส่งเสริมความรู้ทางการเงิน เป็นต้น

ทุกข์ สภาพความ ยากจน	สมุทัย สาเหตุของการ เกิดความ ยากจน	นิโรธ เป้าหมายใน การบรรเทา ปัญหาความ ยากจน	มรรค แนวทางในการบรรเทาปัญหาความ ยากจน
ประมาณ 9.3 ล้านคน	ดีต่อสุขภาพ ได้แก่ น้ำดื่ม การดูแลตัวเอง ความขัดสน ด้านอาหาร ● การศึกษา ได้แก่ จำนวน ปีที่ได้รับ การศึกษา การ เข้าเรียนล่าช้า การอยู่อาศัย ร่วมกับพ่อแม่	● กลุ่มคน จนที่มีปัญหา ทั้งด้านตัว เงินและ หลายมิติ มี จำนวน 2.5 ล้านคน	3) เสริมสร้างสุขอนามัย โดยการ จัดหาแหล่งน้ำดื่มที่สะอาดและ พอเพียง การเข้าถึงระบบหลักประกัน สุขภาพ สนับสนุนการบริโภคผ่าน บัตรสวัสดิการแห่งรัฐ เป็นต้น 4) ส่งเสริมระบบการศึกษา โดยการ ให้เด็กทุกคนได้เรียนถึงการศึกษาภาค บังคับอย่างจริงจัง เข้ารับความ ช่วยเหลือจากกองทุนเพื่อความเสมอ ภาคทางการศึกษา สนับสนุนอุปกรณ์ การศึกษาและชุดนักเรียนเพื่อบรรเทา ภาระค่าใช้จ่ายให้ผู้ปกครองผ่านบัตร สวัสดิการแห่งรัฐ เป็นต้น ● กลุ่มคนจนที่มีปัญหาทั้งด้านตัวเงิน และหลายมิติ ใช้แนวทางการบรรเทา ปัญหาทั้ง 2 กลุ่มข้างต้นไปพร้อม ๆ กัน

ที่มา : ผู้เขียนบทความ

นอกจากนี้ ภาครัฐควรมีการสร้างฐานข้อมูลขนาดใหญ่ (Big data) ของคนจนทั้งประเทศเป็นรายบุคคล จำแนกเป็นช่วงอายุ สภาพร่างกาย (ปกติหรือพิการ) อาชีพ รายได้ เงินฝาก หนี้สิน ระดับการศึกษา สภาพที่อยู่อาศัย อยู่หรือไม่อยู่ในระบบประกันสังคม รวมทั้งที่อยู่ตามทะเบียนบ้านและที่อยู่ปัจจุบันที่ระบุถึงระดับจังหวัด อำเภอ ตำบล และหมู่บ้าน เพื่อใช้เป็นฐานข้อมูลเชิงลึกในการติดตาม วิเคราะห์ และใช้ออกแบบนโยบายในการบรรเทาปัญหาความยากจนให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลอย่างเต็มที่ คำนึงถึงงบประมาณ และเกิดความยั่งยืนในการดำรงชีวิตของประชาชน

สรุป

ในช่วง 30 ปีที่ผ่านมา ปัญหาความยากจนอยู่คู่กับปัญหาเศรษฐกิจไทยมาโดยตลอด เปรียบเสมือนโรคภูมิแพ้ที่รักษาไม่หายขาด แม้ในช่วงที่ผ่านมาจำนวนคนจนลดลงอย่างเห็นได้ชัดจาก 34.1 ล้านคน มาอยู่ที่ 4.8 ล้านคน จะดูประหนึ่งว่าประเทศไทยประสบความสำเร็จในการบรรเทาปัญหาความยากจน แต่หากพิจารณาจำนวนคนจนจากนิยามของความยากจนหลายมิติหรือความยากจนที่ไม่เป็นตัวเงิน กลับพบว่า แท้ที่จริงแล้วจำนวนคนจนมีสูงถึง 9.3 ล้านคน สะท้อนว่า การบรรเทาปัญหาความยากจนมีความซับซ้อนมากกว่าที่เห็น ดังนั้น ผู้เขียนจึงนำหลักพุทธศาสตร์ที่ว่าด้วยหลักอริยสัจ 4 ที่ทำให้เข้าใจความจริงแท้ 4 ประการ อันประกอบด้วย ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค เข้ามาประยุกต์ใช้ในการวิเคราะห์และเขียนบทความชิ้นนี้ และทำให้ผู้เขียนเข้าใจสภาพปัญหา สาเหตุ เป้าหมาย และแนวทางการบรรเทาปัญหาได้ชัดเจนมากขึ้น และคาดว่าบทความเชิงวิชาการชิ้นนี้จะประโยชน์แก่หน่วยงานภาครัฐและผู้ที่สนใจศึกษาทั่วไป

เอกสารอ้างอิง

- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2546). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. สืบค้น 18 กุมภาพันธ์ 2565, จาก https://84000.org/tipitaka/dic/d_item.php?i=204
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2565). *รายงานวิเคราะห์สถานการณ์ความยากจนและความเหลื่อมล้ำของประเทศไทย ปี 2562*. สืบค้น 2 มีนาคม 2565, จาก https://www.nesdc.go.th/ewt_dl_link.php?nid=10857&filename=social
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2565). *ความยากจนหลายมิติของประเทศไทย ปี 2562*. สืบค้น 2 มีนาคม 2565, จาก https://www.nesdc.go.th/ewt_dl_link.php?nid=10859&filename=social
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2565). *รายงานวิเคราะห์สถานการณ์ความยากจนและความเหลื่อมล้ำของประเทศไทย ปี 2563*. สืบค้น 2 มีนาคม 2565, จาก https://www.nesdc.go.th/ewt_dl_link.php?nid=11972&filename=social
- United Nations. (2015). *General Assembly, Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development*. สืบค้น 17 กุมภาพันธ์ 2565, จาก <https://sdgs.un.org/2030agenda>